

///En portada

“Vivim una era de neoanalfabetisme”

He arribat deu minuts abans de l'hora convinguda. Miquel de Palol entra al bar quan són les dotze en punt. Remarca, amb la seva mirada de murri, la puntualitat estricta amb què s'ha plantat davant meu, tot mostrant-me el seu rellotge. No cal: segons abans havia consultat el meu i faltava molt poc per a migdia, mig minut o així. Penso que, en això, s'assembla a Espriu, que no suportava el desordre. (Text: Jordi Llavina. Fotos: Maider Mendaza)

Q

uan ell ha entrat al bar, jo estava llegint un article molt contundent d'Hèctor López Bofill al diari *Avui* contra el crític d'*El País* Ponç Puigdevall. Palol encara no l'ha vist, aquest article, ni ha llegit diaris, avui. “Tinc insomni matinal”, i jo hi faig cara de no acabar-ho d'entendre. “Avui, per exemple, m'he despertat a les cinc de la matinada i ja no he pogut tornar a agafar el son. Llavors m'entretinc treballant fins a les nou, quarts de deu, però a aquesta hora torno a tenir son”. El món dels creadors és inescrutable. Palol tus, perquè acaba de superar una grip molt forta.

Miquel de Palol va acomiadar l'any 6 amb tres llibres publicats: la *nouvelle Gallifa* (Columna), l'assaig *Dos poetes. Impressions d'Espriu i Vinyoli* (també a Columna) i la novel·la amb la qual va guanyar el premi Joanot Martorell 2006 *Un Home Vulgar* (Edicions 62). Fa gairebé vint anys que el conec. Així és que em saltaré el protocol i la lletra menuda dels llibres de teoria bàsica de l'entrevista, i faré una cosa que a Espriu li hauria remogut les sangs: tractar-lo de tu, com sempre.

En aquesta novel·la, *Un Home Vulgar*, hi apareixia un vampir. ¿N'hi ha, de vampirs, en la crítica catalana actual?

Vampirs en el sentit que xuclen la sang, potser no. Hi ha, però, un vici, o un ús no establert: el fet que els autors no poden respondre els crítics. Entenc que hi ha una qüestió de mecànica: si tots els autors ressenyats responguessin els crítics, i aquests ho tornessin a fer als autors, la cosa no s'acabaria mai. No em sembla gens bé que el crític pressuposi que està per sobre de l'obra comentada. Caldria una mica d'humilitat per totes dues bandes. Per començar, per la banda dels crítics. Aquests haurien de tenir el valor i l'honestetat de reconèixer quan una obra o un autor estan per sobre de les seves possibilitats intel·lectuals. En aquest sentit, dins la crítica, hi ha categories. I no cal dir noms, però és evident que n'hi ha, de crítics, més cultes, més ben informats que d'altres.

En la nostra literatura, ¿et sembla que hi ha més prejudicis (polítics, ideològics) que en altres literatures nacionals?

No especialment. El que passa és que, com que el nostre àmbit és més reduït, aquests problemes es veuen més, i són més nocius. Hi ha dues línies gairebé tradicionals, que uns i altres hem anat heretant, i que tenen més de cent anys. La línia més noucentista, aquesta mena de dreta literària, benpensant i conservadora; i, d'altra

banda, la línia més arrauxada dels modernistes. Actualment, es poden trobar paral·lels respecte a l'època dels Carner i Puig i Ferrer.

Tu et sents modernista, esclar.

Sí, evidentment.

Tres llibres en un any, a banda de la segona part de l'assaig publicat a sis mans amb Julià de Jòdar i Bru de Sala, ¿no és massa?

No. Tingues en compte que són llibres de gèneres molt diferents, i que han aparegut força espaiats. Es tractava d'una *nouvelle*, d'un petit assaig i d'una novel·la.

Des de fa anys, a les portades dels teus llibres hi apareix la llegenda “Exercicis sobre el punt de vista”: un organigrama que vas omplint amb cada un dels títols nous. ¿Això obeeix a un pla fet deu anys enrere, posem, o respon més aviat a una tendència atzarosa?

El vaig dissenyar fa temps, però de fet és un pla immediatament posterior a la publicació d'*El Troiacord*. Penso que els exercicis literaris adquireixen més sentit dins un conjunt. Naturalment, cada llibre té un sentit i una entitat pròpia, i si no els tenen, malament rai. Però de vegades resulta il·lustratiu ordenar els llibres

en grups. En aquest cas, a mi m'interessava fer una mena d'exercici combinatori dels paràmetres bàsics del que és la narrativa, i, aplicats a arguments diversos, veure fins a quin punt en determinaven el resultat. Ho he titulat així, com en podria haver dit "Exercicis sobre el temps". Temps, punt de vista, extensió, fragmentació en capítols, fragmentació del paràgraf... veure com tots aquests condicionants tècnics previs condicionen el resultat final tant com l'autor, l'argument, els personatges, etcètera... és a dir, com els paràmetres menys tècnics o menys objectius.

Després d'obres tan complexes com *El Jardí dels Set Crepuscles* o *El Troiacord*, has firmat novel·les molt més cenyides, en aparença més fàcils. En aquesta elecció també tècnica, ¿hi ha influït el fet de voler arribar a un públic més ampli, per exemple? ¿O és un moviment orgànic de la teva narrativa?

És més aviat un moviment orgànic, com en dius tu —no sé si fóra aquesta, exactament, l'expressió. Jo em moc per les meves pròpies motivacions. Per exemple, per citar dos casos molt clars: *El Jardí dels Set Crepuscles* és un llibre d'una certa complexitat estructural, però estava narrat d'una manera força planera. Els diversos personatges parlaven en primera persona, i tot estava narrat en passat. A continuació me'n vaig anar a l'altra banda, amb *Ígur Nebli*. Si aquell era realista i vinculat a l'actualitat, per bé que ple d'especulació científica i de creació fantàstica, *Ígur Nebli* era una novel·la històrica, utòpica i ucrònica. Punt de vista únic, narrador omniscient i absolutament lineal des d'un punt de vista narratiu. És a dir, el contrari d'*El Jardí dels Set Crepuscles*. La simplicitat argumental i estructural es contraposava a una més gran complexitat retòrica. *Ígur Nebli* juga a inventar una retòrica cortesana, que en català no existia des de l'edat mitjana; un llenguatge aristocràtic, kafkià, sobre les estructures del poder.

A *Gallifa*, la protagonista és una dona que es troba entre dos homes. Després de tants llibres reflexionant sobre l'amor i el desig, ¿has arribat a alguna conclusió?

He arribat a la conclusió que, des del punt de vista sentimental, els homes són molt diferents de les dones. I que és molt difícil arribar a acords. I que els casos excepcionals en què s'arriba a acords extraordinaris, tot mantenint una elevada temperatura sentimental, estan basats en renúncies substancials. A *Gallifa*, hi ha una senyora amb un gran èxit professional, que ho vol tot. Però sembla que en aquesta vida *tot* no es pot tenir.

Una dona molt d'ara. Trenta, quaranta anys enrere era impensable, una dona com aquesta.

Crec que és un llibre molt realista. Em sembla que era en Guillamon que parlava de les meves “heroïnes sexuals”. És un terme bastant afortunat. L'Anna és una heroïna sexual. Com la Bettina d'*Un Home Vulgar*.

¿Com plantejes una novel·la com *Gallifa*? La primera idea per posar l'escriptura en marxa, ¿quina és?

La primera idea: el cicle de la lluna, vint-i-vuit dies, vint-i-vuit capítols, dividits en quatre parts (els quatre cicles). Cada capítol, múltiple de set, que és on apareix la lluna corresponent i també un personatge determinant. Això es trenca al final: el capítol clau no és l'últim, sinó el penúltim. El darrer és una aturada, que es resol a través dels objectes, d'una imatge, d'una icona. És un final adreçat al sentiment de la raó.

A tu la numerologia t'entusiasma.

És que penso que l'art en general si compta una bona estructura numèrica ja té molt de guanyat. El ritme és molt important, les repeticions... tot això és molt rellevant. *La Poètica* d'Aristòtil encara avui dia és vigent. Ara, com més cohesió i claredat pugui donar a un text –sense encotillar-lo, és clar–, molt millor. Si ja hi ha aquests pilars d'ordre numèric, fins i tot et pots estalviar altres estructures. Perquè el lector sent que està trepitjant terra ferma. A molta gent, els sembla una collonada, tot això. Però jo m'hi diverteixo molt: és com jugar a escacs. Representa un gran plaer intel·lectual.

Vulgar, el protagonista de la teva novel·la, ¿ho és en el mateix sentit que Ulrich era un home sense atributs o qualitats? És a dir, ¿un home brillant que no es pensa que l'art o la intel·ligència l'hagin de salvar de res?

Això mateix. És l'home que, en el moment que té un conflicte d'ordre sentimental o moral, no troba consol en l'art. L'art no li serveix. ¿Saps aquella màxima humanística que diu que el coneixement ens fa millors? Doncs això: de vegades, el coneixement ens entreté, de vegades ens salva. Però no necessàriament ens fa millors. El personatge de l'home vulgar està plantejat com un exorcisme de mi mateix. El veig més gran del que sóc jo ara. Quan un arriba a una certa edat, es planteja què li queda: si la meitat, si una tercera part o si, tot plegat, ja s'està acabant. L'especulació, en aquest cas, és clara: qualsevol decisió que prenguis, la vida te la pot engegar enlaire en qualsevol moment.

És un restaurador d'orgues, el protagonista. Algú que treballa amb un instrument, amb una eina, d'una altra època; amb material sensible, símbol de tradició... ¿Vas pensar en altres oficis, en aquest sentit?

Oh i tant! Podria haver estat restaurador de

quadres, rellotger, arqueòleg. A la meva família hi ha arqueòlegs, i és una matèria que conec molt bé. No renuncio, un dia, a escriure sobre un arqueòleg. El vaig fer restaurador d'orgues com a excusa per poder-me documentar sobre una cosa que a mi m'agrada molt que és la música. En concret, sobre la música barroca. Això em va donar una raó objectiva per viatjar pels Països Baixos, el nord d'Alemanya, Praga... la ciutat és una barreja de tots aquests llocs. A part d'això, l'orgue és un emblema de l'art en general, de la literatura. El personatge es pregunta quin sentit té tornar a fer sonar un artefacte antic com si fos nou, fins i tot fer-lo sonar millor, gràcies a la intervenció de les noves tecnologies. Quin sentit té, avui dia, escriure si és evident que la tecnologia i els interessos del progrés van en una altra direcció. Aquesta és la qüestió.

L'orgue és, encara, un receptacle de poder. Hi ha una secta que pretén distribuir al seu gust una sèrie d'estatuetes dins de l'orgue, segons les seves teories específiques.

És un camp de batalla de la tradició cultural d'Occident, i tant que sí. Hi ha el cristianisme, amb les seves faccions diverses, i el món clàssic. El món clàssic, per exemple, amb la seva iconografia, està absolutament desconnectat del món actual. Aviat deurà passar el mateix amb la religió. Molts nens ja no saben qui és la Mare de Déu. Veuen un senyor amb barba i una clau, i no saben pas qui és. Aquest és un dels temes centrals de la novel·la: la restauració. Fins a quin punt val la pena mantenir viu tot això que interessa a un tant per cent ínfim de la població.

A *Un Home Vulgar* hi ha una dicotomia entre l'artista i l'home savi. Sebastian Bosch, el protagonista, es considera més un home savi que un artista. Tu, en aquest sentit, no ets Sebastian Bosch: diria que el teu vessant d'artista és primordial.

Sí, és clar. Jo sóc Bosch en un sentit vital. De totes maneres, l'autor sempre té alguna cosa dels seus personatges, fins i tot dels que maltracta més. No hi ha vetes úniques, sempre som una mena de càlcul de percentatges, tot està molt barrejat. Hi ha, encara, a la novel·la, la discussió sobre la qüestió de l'art en general. Vivim una època en què els suplementes dels diaris, les pàgines web... parlen de tot. Tothom ha llegit molt, tothom opina sobre tot... tothom es pensa que en sap molt, d'alguna cosa. Vivim una era de neoanalfabetisme contra el qual ens toca bregar.

***Dos poetes* és un llibre que ha agradat molt. Però un ocelllet m'ha dit que hi has callat moltes coses.**

A veure, a mi aquest llibre em va costar bastant

“

De vegades, el coneixement ens entreté, de vegades ens salva. Però no necessàriament ens fa millors. El protagonista d'*Un Home Vulgar* està plantejat com un exorcisme de mi mateix

”

de fer, perquè tenia clar que no volia deixar de dir res, però tampoc no volia fer premsa groga o una carnisseria que ofengués la memòria dels senyors glossats, i que, de retruc, em deixés a mi com un aprofitat. Entre aquests dos pols, he intentat un terme mitjà. ¿Que sé més coses? I tant! El llibre té vuitanta pàgines. El material previ (quaderns, diaris de l'època) és molt més abundant. Em va semblar que la brevetat i la concisió serien, en aquest cas, una virtut. Hi havia coses més sagnants, que haurien estat més vistoses. Però jo crec que, tant per bé com per mal, he sigut just.

No parles només d'Espriu i de Vinyoli. De Brossa, en dius que és gratuït.

A mi Brossa, com a literat, no em va interessar mai. Si m'hi vaig acostar, va ser empès per en Ramon Pinyol i en Xavier Bru de Sala, que hi tenien molt bona relació. Amb en Brossa no vam connectar. No hi va haver química, no ens vam interessar mútuament. Tampoc no hi havia mala relació, entenguem-nos. Ens devíem veure quatre o cinc vegades. Una gran part de l'obra de Brossa em sembla banal. I el que em sembla més banal són els deixebles. Els poetes acostumen a quedar en evidència amb els seus seguidors. Els brossians, en general, són una cosa lamentable. Quan s'aparten del mestre, llavors fan coses amb cara i ulls.

“

Una gran part de l'obra de Brossa em sembla banal. I el que em sembla més banal són els deixebles. Els poetes acostumen a quedar en evidència amb els seus seguidors. Els brossians, en general, són una cosa lamentable

”

Però Brossa, ¿té deixebles, reals?

Més que deixebles, hi ha algunes parts d'autors que són clarament brossians. Per exemple, en Carles Hac Mor escriu coses no brossianes que a mi m'agraden molt, però de tant en tant brosseja. Per parlar d'un autor indiscutible.

Jo tenia entès que Espriu era distant, i que se l'agafava amb paper de fumar. Tu dius que no, que al contrari.

No tan sols això, sinó que era un home amb una conversa molt atractiva, i molt sovint divertidíssim. Recordo haver rigut molt, amb l'Espriu. Tenia molts amics entre gent de generacions molt diverses.

No li preguntes quin creia que va ser el seu paper dins el context de la literatura catalana del segle XX.

No sé si aquella seva falsa modèstia era una manera de fer l'interessant. Estava preocupat per saber com havia de respondre al paper que una certa gestió de la revolució catalanista li havia atorgat. Jugava a mostrar-se desconcertat, davant d'això. No era un líder de masses. Era un home d'ordre, molt atent a les convencions, a les formes...

...d'aquells que t'agraïen la tramesa d'un llibre amb una nota.

Però és que pensa que li enviaves una postal, i te l'agraïa amb una nota! I alguna vegada jo li agraiïa l'agraïment, i ell m'agraïa l'agraïment de l'agraïment! Ell sempre havia de ser l'últim. Quan hi havia una certa confiança, t'acabava demanant que no li escrivissis. Et deia: vine'm a veure, i xerrem.

Sobre Foix, escrius: “posseïa un Stradivarius i el dedicava a tocar vacuïtats, i sovint ni tan sols a això: només l'afinava, i es complaïa en la fascinació de trobar-hi arpegis estranys”. Fiuuuuu. És a dir, banal com Brossa.

Foix és molt més interessant quan fa poemes de circumstàncies: les nades, posem per cas. Quan saps de què t'està parlant. Els sonets de *Sol, i de dol*, aquells poemes llargs de *Les irrealis omegues*... en aquests casos, no saps ben bé de què t'està parlant. Descripcions detallistes, sí, però ¿què més? És una mena d'Orfeu fascinat pel so de la seva pròpia lira, més que interessat per explicar alguna cosa. Un gran poema de Foix, per exemple, és el que dedica a la mort de Ferrater, “Tots hi serem al Port amb la desconeguda”. ¿Perquè? Perquè té una motivació personal al darrere. No hi ha una casuística literària *avant-la-lettre* que motiva no se sap què.

A Vinyoli, expliques, l'inquietava no ser prou reconegut.

Vinyoli, quan el vaig conèixer, estava fent un

canvi. Sempre havia viscut a l'ombra dels que es consideraven els grans poetes de la seva generació, sobretot de l'Espriu. Per tant, ell era com una mena de número dos o número tres continu. No se li havia fet gaire cas. El seu és un cas complicat, perquè havia estat un catòlic explícit, en els seus poemes. Els seus primers llibres parlen de Déu, amb majúscula. Aquest *Déu*, amb el temps, es converteix en *déu*. No sé si fins a quin punt, els anys seixanta, quan la crítica era marxista o no era, se li va fer pagar un peatge pel seu catolicisme. Quan canvia, se li obren altres expectatives. Fa una cosa que aquí no és gaire habitual: un gran esforç per adaptar-se als canvis. En això és radicalment diferent d'Espriu, que no se li mou mai ni un pèl. Vinyoli té una certa edat, i intenta comportar-se com si tingués vint-i-cinc anys. En ell eren determinants les ganes d'existir, de trencar aquest malefici de ser un número dos. Les ganes que es fes justícia amb la seva obra. Jo havia sorprès una conversa de l'Espriu amb el seu editor en què tractava Joan Vinyoli... de noi! Vinyoli tenia una barreja d'admirable i de patètic que el feia molt pròxim. Tot i que també marcava distàncies, no et pensis. Si algú s'excedia, ell hi estava al cas. Finalment, per mi és el poeta català més influent del segle XX; el qui ha dut la tradició fins a l'actualitat.

En un determinat moment li va sortir l'amic-competidor Gabriel Ferrater...

Vistos tots dos en perspectiva, ara mateix, crec que de Ferrater és molt més determinant el personatge i l'actitud intel·lectual que no pas l'obra. Al revés de Vinyoli.

¿Quin és el teu Vinyoli predilecte?

El Callat m'agrada molt. *Realitats*, també. I també m'entusiasmen *Tot és ara i res* i *Ara que és tard*. Sobretot *Tot és ara i res*. Els millors poemes de Vinyoli són, al meu entendre, en *El Callat* i *Tot és ara i res*. Quan Vinyoli es jubila, produeix més poemes però també en trobes de més prescindibles en cada llibre. Compte: continua havent-n'hi d'extraordinaris, esclar. Però d'altres són més prescindibles.

Recentment han pres possessió dels seus càrrecs Joan Manuel Tresserras (conseller de Cultura i Mitjans de Comunicació) i Josep Bargalló (Institut Ramon Llull). ¿Què et semblen, aquests noms?

Estem en un moment d'*impassé*. A veure què aprofita en Bargalló del que troba, si ho aprofitarà o no, què concretarà...

Però aquests noms, ¿et semblen bé?

Bé, els concedirem el benefici del dubte. Quan vaig sentir “cultura i comunicació”, vaig pensar: tot és comunicació. Si a la cultura li posem el

motor de la comunicació, això pot ser extraordinari. Ara bé, si acabem parlant de cadenes televisives i no parlem d'altres coses, malament. Si la comunicació ajuda la cultura, fantàstic. Si la cultura acaba sent la germana pobra de la comunicació, l'acabarem de rematar. M'agradaria que això sortís bé, però no em sento gaire optimista.

Espriu no podia veure el president Pujol. ¿Què et sembla que n'hauria dit, de la situació actual?
A Espriu el molestava molt el desordre. I l'intranquil·litzava enormement la gent que se saltava la jerarquia: li semblava el germen del caos i de la ineficàcia. Ara deuria estar rebotadíssim...

¿Per què?

Un país que pretén regenerar-se, i que no pot permetre's el luxe d'establir ni que siguin tres o quatre autoritats morals, que es facin respectar... bé, això indica una crisi de valors de fons molt forta. És molt difícil muntar una idiosincràsia col·lectiva sense unes quantes locomotores ideològiques, sense algunes locomotores morals. A més, quan algú despunta, tothom corre a apedregar-lo. Tinc dubtes que arribem a res amb una mica de cara i ulls. L'Espriu deia: o som un país de veritat, o val més deixar-ho córrer i tornar a ser quatre províncies. Aquesta imatge del catalanet pidolant a Madrid és realment lamentable.

¿I qui hauria d'exercir aquest lideratge moral, morts de fa anys els grans mestres?

Això no ho sé. Però no és tant *qui*, sinó *com* podem organitzar una estructura col·lectiva. Per exemple, un pensador que crec que se l'hauria d'estar escoltant de manera permanent: en Rubert de Ventós. Hi pots estar d'acord o no, però et fa veure els fenòmens des de tots els punts de vista possibles. No sé si l'escolten gaire, començant pels del seu propi partit, el PSC. Els científics, s'hauria d'escoltar. Els biòlegs, els matemàtics, els astrofísics... tots aquests haurien de ser referents, ja no dic guies morals.

Però els científics de més pes toquen el dos. Els criden als Estats Units.

No tots. El que sé és que tal com tenim plantejat el país, ens trobem en un procés de desestructuració preocupant. No hi ha referents útils, revistes com va ser, posem, *Destino*, en el seu moment: de vegades, de cada quatre propostes que feia, jo només estava d'acord amb una. Però és igual: ens servia per discutir. Avui dia, tot plegat és més estantís i molt més efímer, molt menys consistent.

***Benzina*. Dóna'ns uns mesos més, i *Benzina* serà referent indiscutible.**

[Palol somriu. No diu que no.]